

9-1-2009

Emotional intelligence of vocational students in Bangkok metropolis

N. Komonphan

N. Pityaratstian

I. Darathong

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/clmjournal>



Part of the [Medicine and Health Sciences Commons](#)

Recommended Citation

Komonphan, N.; Pityaratstian, N.; and Darathong, I. (2009) "Emotional intelligence of vocational students in Bangkok metropolis," *Chulalongkorn Medical Journal*: Vol. 53: Iss. 5, Article 9.

DOI: 10.58837/CHULA.CMJ.53.5.9

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/clmjournal/vol53/iss5/9>

This Modern Medicine is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn Medical Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

นภาพร โกมลพันธุ์*

ณัฏฐร พิทยรัตน์เสถียร** อิศรียา ดาราทอง*

Komonphan N, Pityaratstian N, Darathong I. Emotional intelligence of vocational students in Bangkok metropolis. Chula Med J 2009 Sep - Oct; 53(5): 441 - 53

- Rational** : The "emotional intelligence" concept is built on the assumption that it empowers individuals to cope with their Emotion problems that they are facing. This enables them to solve their problems and reach their successful destinies. In this paper, the emotional intelligence and related factors attract the researchers' attention. The selected samples included the vocational students who were attending vocational certificate and high vocational diploma programs, subjected to the Vocational Education Commission, Bangkok. Such student groups appear to show high rate of behavioral problems, presumably resulted from inappropriate disposal of their emotion.
- Objectives** : To examine potential factors relevant to emotional intelligence among vocational students in Bangkok, and to prioritize the influential factors in predicting emotional intelligence.
- Method Design** : The research was designed as cross-sectional and descriptive study.

* นิสิตปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Method and Sample : The samples included a total of 1,051 vocational students^{1st}, ^{2nd}, and ^{3rd} year, and high vocational students ^{1st} and ^{2nd} year in the first semester of 2008 from five different vocational colleges in Bangkok Metropolis. To data gathering, the instruments used were, namely: demographic questionnaires, Chulalongkorn Family Inventory (CFI), Attitude toward Peers, School and Teachers Inventory, and Emotional Intelligence Test. For data analysis, the following means were employed, namely: descriptive statistics, t-test, and one-way ANOVA, multiple linear regression.

Results : The results indicated that 3.8% of the vocational students in Bangkok were rated at the level of high emotional intelligence, 65.3% somewhat high, 30.2% moderate, and 0.7% somewhat poor. According to univariate analysis, six factors were found associated with emotional intelligence; age, educational level, academic achievement, attitude towards peers, attitude towards school and teachers, and family functioning. In multivariate analysis, four statistically significant factors that predict the emotional intelligence included family function, attitude towards school and teachers, academic achievement, and age, which accounted for 23.1% of emotional intelligence.

Conclusion : Vocational students in Bangkok territory had emotional intelligence at somewhat high level. Several factors were identified and can be enhanced to facilitate the development of emotional intelligence, particularly family functioning, school, learning atmosphere, and student-teacher relationship. However, the assessment of emotional intelligence should be carried out carefully to avoid respondent's bias.

Keywords : Emotional intelligence, Vocational student.

Reprint request : Komonphan N. Graduated Student Program in Mental Health, Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand.

Received for publication. March 15, 2009.

นภาพร โกมลพันธ์, ณัฏฐา พิทยรัตน์เสถียร, อีสริยา ดาราทอง. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์เวชสาร 2552 ก.ย. - ต.ค.; 53(5): 441 - 53

- เหตุผลของการทำวิจัย** : ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าจะสามารถช่วยให้บุคคลสามารถจัดการอารมณ์ของตนเอง เพื่อให้ผ่านพ้นเหตุการณ์ที่สร้างปัญหา และนำพาตนเองไปสู่จุดหมายที่ดีได้ ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นกลุ่มที่พบว่ามีปัญหาพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการจัดการอารมณ์ที่ไม่เหมาะสมเป็นจำนวนมาก
- วัตถุประสงค์** : เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการทำนายความฉลาดทางอารมณ์
- รูปแบบการวิจัย** : เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ศึกษา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross – sectional descriptive design)
- กลุ่มตัวอย่างและวิธีการศึกษา** : กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนอาชีวศึกษาระดับระดับชั้น ปวช. ปีที่ 1 – 3 และระดับชั้นปวส. ปีที่ 1 - 2 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ในวิทยาลัยอาชีวศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร 5 วิทยาลัย จำนวน 1,051 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล, แบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัว, แบบสอบถามทัศนคติต่อเพื่อน และแบบสอบถามทัศนคติต่อโรงเรียน ครู - อาจารย์, และแบบสอบถามวัดความฉลาดทางอารมณ์ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา, t-test, One-way ANOVA, และการถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษา	:	นักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีระดับความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูง 3.8% ระดับค่อนข้างสูง 65.3% ระดับปานกลาง 30.2% ระดับค่อนข้างต่ำ 0.7% การวิเคราะห์แบบ Univariate analysis พบมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ 6 ปัจจัยได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะติดต่อเพื่อน ทักษะติดต่อโรงเรียน ครูอาจารย์ และการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว การวิเคราะห์แบบ Multivariate analysis พบมีปัจจัยที่มีนัยสำคัญ ทางสถิติที่สามารถทำนายความฉลาดทางอารมณ์จากสูง มาต่ำ 4 ปัจจัย คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ทักษะติดต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และอายุ สามารถทำนายความฉลาดทางอารมณ์ได้รวมกัน 23.1%
สรุป	:	นักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีปัจจัยหลายประการที่สามารถส่งเสริมเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัว โรงเรียน การเรียนการสอน และความสัมพันธ์อันดีกับครูอาจารย์ การแปรผลแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ อาจต้องกระทำด้วยความระมัดระวังอันเนื่องมาจากอคติในการตอบ
คำสำคัญ	:	ความฉลาดทางอารมณ์, นักเรียนอาชีวศึกษา.

นักเรียนอาชีวศึกษาถือเป็นกำลังสำคัญของสังคม โดยเฉพาะในด้านฝีมือแรงงานที่ต้องผ่านการฝึกฝนเพาะบ่มจนพัฒนาเป็นทักษะวิชาชีพ แต่มุมมองของคนในสังคมไทยที่มีต่อนักเรียนอาชีวศึกษานั้นบางครั้งเป็นไปในแง่ลบ โดยเฉพาะปัญหาด้านพฤติกรรมที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อต่างๆ อันเกิดจากการควบคุมอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม

ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นสิ่งกำหนดวิธีที่เราคิด รู้สึก และการกระทำสิ่งต่างๆ ซึ่งการที่มนุษย์จะมีความฉลาดทางอารมณ์สูงหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ มากมาย ดังที่ John D Mayer กล่าวว่าความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเรา และเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามา (Innate) ตั้งแต่เกิด แต่ในขณะที่ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง อีกส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่เราได้รับการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเราสามารถนำมาพัฒนาได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพยายาม การหมั่นปฏิบัติ และการสั่งสมประสบการณ์ด้วย⁽¹⁾ ส่วน Daniel Goleman กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่าแบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ การตระหนักรู้อารมณ์ตน การจัดการอารมณ์ของตนเอง การจูงใจตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และการมีทักษะทางสังคม⁽²⁾ ความสามารถทางด้านอารมณ์ (ตระหนัก เข้าใจ และควบคุมอารมณ์ได้) มีความสำคัญเพราะสามารถเป็นตัวกำหนดว่าเราจะประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิตได้หรือไม่⁽²⁾

ด้วยความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ดังกล่าวมา และปัญหาที่อาจเกิดจากอารมณ์วู่วามของนักเรียนอาชีวศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาศาสนาความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร

วิธีการ

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive study) โดยศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ นักเรียนอาชีวศึกษาระดับระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ 1 - 3 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ชั้นปีที่ 1 - 2 ประจำภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 วิทยาลัย 9,046 คน สุ่มตัวอย่างได้ 1,051 คน พบว่ามีนักเรียนที่ drop/ขาดเรียน 449 คน คิดเป็นร้อยละ 5 โดยประมาณจากนักเรียนทั้งหมด การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage random sampling) และการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากสูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane) โดยผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเอง ตั้งแต่วันที่ 12 กันยายน ถึง วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2551 โดยอธิบายและชี้แจงให้นักเรียนอาชีวศึกษาเข้าใจวัตถุประสงค์ วิธีการตอบและขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ตามความสมัครใจของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ

(1) แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลและครอบครัว

(2) แบบประเมินการทำหน้าที่ครอบครัวของ ศ.พญ.อุมาพร ตรังคสมบัติ⁽³⁾ จำนวน 36 ข้อ ประกอบด้วยคำถามทั้งด้านบวกและด้านลบ ประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวในด้านต่างๆ คือ การแก้ไขปัญหาครอบครัว การสื่อสาร บทบาท การตอบสนองทางอารมณ์ ความผูกพันทางอารมณ์ การควบคุมพฤติกรรม และการทำหน้าที่ทั่วไป มีคำตอบ 4 ลักษณะ (ตรงมากที่สุด - ไม่ตรงเลย) แบ่งเกณฑ์ตามคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านเป็น 4 ระดับ ตั้งแต่ 1.00 - 4.00 แปลผลออกมาเป็นการรับรู้ว่าครอบครัวของตนนั้นทำหน้าที่ไม่ค่อยดี - ดีเล็กน้อย - ดีพอสมควร - ดีมาก ตามลำดับ แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

(3) แบบสอบถามทัศนคติต่อเพื่อน และแบบสอบถามทัศนคติต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์ ของศรัญญา อภรณ์พิโมกข์จำนวนอย่างละ 5 ข้อ รวมเป็น 10 ข้อ คำถาม มีคำตอบ 5 ลักษณะ (เห็นด้วยมากที่สุด - เห็นด้วยน้อยที่สุด) แบ่งเกณฑ์ตามคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ 1.00-5.00 เมื่อรวมคะแนนแล้วแปลผลเป็นทัศนคติต่อเพื่อนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม และทัศนคติต่อ

โรงเรียน - ครูอาจารย์เป็นลบ - เป็นกลาง - เป็นบวก แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8308 และ .7175 ตามลำดับ⁽⁴⁾

(4) แบบสอบถามวัดความฉลาดทางอารมณ์ พัฒนาโดยรัตนภรณ์ พงษ์มั่ง เดิมมีข้อคำถาม 100 ข้อ ได้คัดเลือกข้อที่มีอำนาจจำแนกมาด้านละ 10 ข้อ ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง (Self-awareness) การจัดการอารมณ์ของตนเอง (Self-regulation) การจูงใจตนเอง (Motivation) การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) การมีทักษะทางสังคม (Social skill) ทั้งหมดจำนวน 50 ข้อ เลือกตอบตามระดับความคิดเห็นดังนี้คือ จริงที่สุด จริงบ้าง จริงน้อย จริงน้อยที่สุด การคิดคะแนนในข้อคำถามเชิงบวก เท่ากับ 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ คะแนนในข้อคำถามที่เป็นเชิงลบ เท่ากับ 1 2 3 4 และ 5 ตามลำดับ การแปลความหมายของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์คือ คะแนน 226 - 250 จัดว่ามีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูง, 176 - 225 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ค่อนข้างสูง, 126 - 175 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ปานกลาง, 76 - 125 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ค่อนข้างต่ำ, 50 - 75 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ แบบสอบถามนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .921⁽⁵⁾

การวิเคราะห์ข้อมูล (1) ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการบรรยายลักษณะทางประชากรของนักเรียนอาชีวศึกษา และระดับของความฉลาดทางอารมณ์ (2) หาค่าความแตกต่างของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษา และทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้ t-test และ One-way ANOVA (3) ค้นหาตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Linear regression analysis)

ผล

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 1,051 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ครบถ้วน สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์ได้ 1,007 คน (95.8%) พบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีระดับความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูง 38 ราย (3.8%) ระดับค่อนข้างสูง 658 ราย (65.3%) ระดับปานกลาง 304 ราย (30.2%) ระดับค่อนข้างต่ำ 7 ราย (0.7%) ค่าเฉลี่ยคะแนนแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์เท่ากับ 185.89 ซึ่งจัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 22.4

เมื่อแยกวิเคราะห์รายด้านพบว่าความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง การจูงใจตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

การวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ตามปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ สามารถบรรยายในรายละเอียดได้ดังนี้คือ

1. กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศ สาขาวิชาที่เรียน การศึกษาของผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครอง รายได้รวมของครอบครัว และขนาดของครอบครัวที่แตกต่างกัน ไม่พบว่าทำให้ความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยที่มีผลต่อฉลาดทางอารมณ์ พบมี 6 ปัจจัย ได้แก่

2.1 อายุ นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีอายุต่ำกว่า หรือเท่ากับ 16 ปี มีความฉลาดทางอารมณ์ ต่ำกว่า นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีอายุ 19 ปีขึ้นไป

2.2 ระดับการศึกษา นักเรียนอาชีวศึกษา ระดับปวช.ปี 1 มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่า นักเรียนระดับชั้นเรียนที่สูงกว่า

2.3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตั้งแต่ 2.50 ลงมา มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตั้งแต่ 3.01 - 3.49

ตารางที่ 1. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ด้วย t-test และ One-way ANOVA

ตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ	Mean E.Q. Score		t	F	p
			Mean	S.D.			
เพศ					.729		.466
ชาย	599	57.0	186.34	23.342			
หญิง	452	43.0	185.30	21.329			
อายุ ($\bar{x}=17.49$ ปี, S.D.=1.79)						4.228*	.015
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 16 ปี	382	36.3	183.47	23.369			
17 - 18 ปี	383	36.4	186.24	22.361			
มากกว่า 19 ปีขึ้นไป	286	27.2	188.65	20.840			
ระดับการศึกษา						3.117*	.015
ปวช. ปี 1	331	31.5	183.58	24.259			
ปวช. ปี 2	203	19.3	183.60	21.044			
ปวช. ปี 3	158	15.0	189.88	22.648			
ปวส. ปี 1	198	18.8	187.21	20.206			
ปวส. ปี 2	161	15.3	188.15	22.36			
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ($\bar{x}=2.95$, S.D.=0.59)						3.079*	.027
ตั้งแต่ 2.50 ลงมา	221	21	183.09	25.289			
2.51 - 2.99	229	19.9	187.37	22.137			
3.00 - 3.49	239	22.7	189.43	21.106			
ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป	197	18.7	186.85	19.732			
การศึกษาของผู้ปกครอง					.556		.578
ต่ำกว่าปริญญาตรี	845	80.4	186.35	22.442			
ปริญญาตรีขึ้นไป	171	16.3	185.28	21.829			
อาชีพของผู้ปกครอง						1.939	.085
รับจ้าง / พนักงานบริษัท	286	27.2	184.13	22.505			
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	331	31.5	188.07	21.371			
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	203	19.3	186.19	21.587			
วิชาชีพอิสระ	158	15.0	189.13	23.839			

ตารางที่ 1. ต่อ

ตัวแปร	จำนวน (คน)	ร้อยละ	Mean E.Q. Score		t	F	p
			Mean	S.D.			
รายได้รวมของครอบครัว						1.199	.309
(\bar{x} = 22,121.32 บาท/เดือน, S.D.= 29,642.86)							
ต่ำกว่า 10,000 ลงมา	323	36.3	185.73	22.014			
10,001 – 19,999	299	33.6	184.54	23.086			
20,000 – 29,999	138	15.5	187.45	22.443			
สูงกว่า 30,000	131	14.7	188.52	21.336			
สถานภาพของครอบครัว					.683		.494
สมรส/ อยู่ด้วยกัน	599	57.0	186.38	22.508			
แยกกันอยู่, หย่าร้าง, บิคาหรือ มารดาเสียชีวิต	452	43.0	185.27	21.802			
ขนาดของครอบครัว (\bar{x} = 4.65 คน, S.D.= 1.69)						.185	.831
1 - 2 คน	64	6.1	187.66	21.078			
3 - 4 คน	505	50.0	185.31	22.93			
5 คนขึ้นไป	405	38.5	185.81	22.541			
การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว						28.8**	.000
ยังไม่ค่อยดี	1	0.1	150.00	-			
ดีเล็กน้อย	65	6.2	170.75	26.338			
ดีพอสมควร	955	91.0	186.38	21.420			
ดีมาก	28	2.7	207.04	26.258			
ทัศนคติต่อเพื่อน (ที่มีปัญหา)						3.304*	.037
เป็นลบ	75	7.1	191.37	23.713			
เป็นกลาง	343	32.7	184.05	22.991			
เป็นบวก	631	60.2	186.28	22.481			
ทัศนคติต่อโรงเรียน-ครูอาจารย์						35.983**	.000
เป็นลบ	23	2.2	175.00	25.336			
เป็นกลาง	389	37.3	178.98	22.196			
เป็นบวก	630	60.5	190.58	21.237			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 , ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.4 การรับรู้การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว พบความแตกต่างของความฉลาดทางอารมณ์ในกลุ่มที่มีการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวแตกต่างกัน โดยเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการปฏิบัติหน้าที่ยิ่งดีจะมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูง

2.5 ทักษะติดต่อเพื่อน พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีทัศนคติในเชิงลบต่อเพื่อนที่มีปัญหาพฤติกรรมมีความฉลาดทางอารมณ์มากกว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีทัศนคติเป็นกลางและเป็นบวก

2.6 ทักษะติดต่อโรงเรียน-ครูอาจารย์ นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์จะมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่มีทัศนะในเชิงลบหรือเป็นกลางต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์

การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นต่อมาโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Linear regression analysis) เพื่อหาปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พบว่ามี 4 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากองค์ประกอบที่มีอิทธิพลมากที่สุด ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุด คือ 1) การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว 2) ทักษะติดต่อโรงเรียน-ครูอาจารย์ 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) อายุ

โดยสามารถสร้างสมการพยากรณ์คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยใช้คะแนนดิบได้ดังนี้คือ

$$w = 47.666 + 27.846 (\text{การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว}) + 7.527 (\text{ทัศนคติต่อโรงเรียน ครู อาจารย์}) + 3.926 (\text{ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน}) + 1.000 (\text{อายุ})$$

ส่วนสมการพยากรณ์คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยใช้คะแนนมาตรฐานคือ

$$Z = .355 (\text{การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว}) + .238 (\text{ทัศนคติต่อโรงเรียน ครู อาจารย์}) + .103 (\text{ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน}) + .079 (\text{อายุ})$$

โดยที่มีค่า R Square (สัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจ; Coefficient of Determination) = .231 หรือ 23.1 % ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (y) ที่ได้เป็นผลหรืออิทธิพลมาจากตัวแปร การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ทักษะติดต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ อายุ (x) รวมกันเท่ากับ 23.1 % ส่วนที่เหลืออีก 76.9 % เป็นผลจากตัวแปรหรือปัจจัยอื่นที่ไม่ทราบได้ โดยส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลจากเด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ drop เรียนหรือ ขาดเรียน ไม่ได้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2. ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามด้วยวิธีการเพิ่มตัวแปรเป็นขั้นๆ ต่อความฉลาดทางอารมณ์เป็นเกณฑ์

ตัวแปรอิสระที่มีอยู่ในสมการ	สัมประสิทธิ์การถดถอย		t	Sig t
	b	Beta		
อายุ	1.000	.079	2.560	.011
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	3.926	.103	3.378	.001
การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว	27.846	.355	11.298	.000
ทัศนคติต่อโรงเรียน ครู - อาจารย์	7.527	.238	7.643	.000

Constant = 47.666

R = .481, R² = .231, R² ที่เพิ่ม = .227

วิจารณ์ผล

จากผลการศึกษา นักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,051 คน ผู้วิจัยพบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวความคิดของ Daniel Goleman โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักเรียนอาชีวศึกษาถือว่ายังเป็นวัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลมาก เนื่องจากธรรมชาติของวัยรุ่นต้องการความรัก ต้องการพรรคพวก วัยรุ่นจะพยายามรับรู้ความคิดความรู้สึกของเพื่อนและคนรัก ทำให้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีทักษะทางสังคมที่ดี อีกทั้งวัยรุ่นเป็นวัยของการค้นหาเอกลักษณ์ในตนเอง⁽⁶⁾ จึงต้องมีการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง และการรู้จักตนเอง ส่วนด้านการจัดการอารมณ์ที่อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะการจัดการอารมณ์ ซึ่งถือเป็นความสามารถในการจัดการกับความรับรู้ภายในตนเองของวัยรุ่น ยังมีภาวะของความหุนหันพลันแล่น ขาดสติ ยังไม่สามารถควบคุมตนเองได้ดีเท่าที่ควร ลักษณะทางอารมณ์จะไม่มั่นคงเปลี่ยนแปลงได้ง่าย และมีความรุนแรง ระยะนี้จึงทำอะไรตามอารมณ์ เพราะอยู่ในภาวะที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากของตนจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ เกิดความกดดันทางจิตใจและอารมณ์⁽⁷⁾

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ดังกล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ การรับรู้การปฏิบัติหน้าที่ ของครอบครัว และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในวิทยาลัย ได้แก่ ทัศนคติต่อเพื่อน ทัศนคติต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์ เมื่อพิจารณาดูในแต่ละปัจจัย ในด้านอายุ พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีอายุมากกว่าจะมีแนวโน้มความฉลาดทางอารมณ์ที่สูงกว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเพื่อพัฒนาแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของประชาชนชาวไทย อายุระหว่าง 12 - 60 ปี ซึ่งพบว่าช่วงอายุที่ต่ำจะมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ที่ต่ำกว่ากลุ่มอายุตัวอย่างที่มีช่วงอายุที่สูงขึ้นไป⁽⁸⁾ ซึ่งน่าจะเกิดจากการที่บุคคลที่เติบโตขึ้นทำให้มีวุฒิภาวะมากขึ้น ใน

ด้านระดับการศึกษาพบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าจะมีแนวโน้มความฉลาดทางอารมณ์ที่สูงกว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า ซึ่งอาจเป็นผลมาจากความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาจะมีการพัฒนาตามวัย และประสบการณ์ที่สูงขึ้น นักศึกษาในระดับชั้นปีที่สูงขึ้นจะมีวุฒิภาวะมากขึ้น และได้รับประสบการณ์ต่างๆ มากขึ้น นอกจากนี้สิ่งเกื้อกูลหรือประสบการณ์ทางการเรียนที่นักศึกษาในแต่ละชั้นปีได้รับกระบวนวิชาที่มากขึ้น ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ก็น่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษาในระดับชั้นปีที่สูงขึ้น มีความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นตามไปด้วย

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงกว่า จะมีแนวโน้มความฉลาดทางอารมณ์ที่สูงกว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสุขภาพจิตในโรงเรียน ที่พบว่าวัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการเรียนมีแนวโน้มที่จะมีความรู้สึกดีกับตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อเผชิญกับภาวะความตึงเครียด สามารถปรับตัวได้ ส่วนคนที่มีความผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จะมีความวิตกกังวล ท้อถอย และมุ่งร้ายต่อผู้อื่น⁽⁹⁾ นอกจากนี้ยังเป็นตัวบ่งชี้ว่าความฉลาดทางอารมณ์น่าจะมีความสัมพันธ์กับความฉลาดโดยรวม (General intelligence) ด้วย ในลักษณะที่ว่าเด็กฉลาดก็จะมี ความฉลาดทั้งทางด้านการเรียนรู้และการจัดการอารมณ์ไปในทิศทางเดียวกัน

ปัจจัยครอบครัวในด้านการรับรู้การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มาจากครอบครัวที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีจะมีความฉลาดทางอารมณ์มากกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าสภาพแวดล้อมในครอบครัวที่ดี จะก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันกับบุคคลในครอบครัว ส่งผลให้วัยรุ่นรู้จัก

ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะกับการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม⁽¹⁰⁾

ปัจจัยด้านทัศนคติต่อเพื่อนพบว่า หากมีทัศนคติในแง่ลบต่อเพื่อนที่มีปัญหาพฤติกรรม จะมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่มีทัศนคติเป็นกลางหรือเป็นบวก โดยจากผลการศึกษาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษา และความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ พบว่าร้อยละ 44 ของนักเรียนอาชีวศึกษามีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ มีปัญหาด้านความประพฤติ คือ แต่งกายผิดระเบียบ หนีเรียนหรือขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผล ดื่มสุรา ชกต่อย โกหก หลอกลวง ต้มตุ๋น⁽¹¹⁾ ดังนั้นลักษณะของเพื่อนที่เราเลือกคบ จึงน่าจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ โดยนักเรียนอาชีวศึกษาที่มีทัศนคติในแง่ลบต่อเพื่อนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ อาจเลือกที่จะไม่คบหาเพื่อนเหล่านั้น เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แสดงถึงการมีความฉลาดทางอารมณ์ไปในทางที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาลักษณะกลุ่มเพื่อนที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนปลายธรรมชาติ (ศุณย์รังสิต) อธิบายว่ากลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มตัวอย่างในระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน โดยพบว่ากลุ่มเพื่อนมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มตัวอย่างในระดับมากกว่าทุกด้านได้แก่ ลักษณะการเลือกคบเพื่อน กระบวนการคิดการตัดสินใจ และสภาวะอารมณ์ กิจกรรมและความสนใจ การเลียนแบบพฤติกรรม⁽¹²⁾

ปัจจัยด้านทัศนคติต่อโรงเรียน - ครูอาจารย์ พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อโรงเรียน ครู - อาจารย์ มีความฉลาดทางอารมณ์มากกว่านักเรียนที่มีทัศนคติในเชิงลบ เป็นไปได้ว่านักเรียนที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อโรงเรียน ครู - อาจารย์ ย่อมมีมุมมองที่ดีต่อตนเองด้วย ทั้งนี้เพราะโดยปกติแล้วหากนักเรียนทำตัวดีอาจารย์ก็ย่อมจะให้ความเอ็นดู ก็ส่งผลต่อการปรับตัว และทักษะทางสังคมระหว่างอาจารย์กับนักเรียน หรืออาจนำไปสู่แรงบันดาลใจในการก้าวไปสู่ความสำเร็จต่อไป เพราะมีความมั่นใจจากอาจารย์ และโรงเรียนที่

สนับสนุน สอดคล้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเขาวงกตปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อเขาวงกตปัญญาทางอารมณ์ โดยพฤติกรรมการสอนของครูส่งเสริมการเกิดทักษะทางสังคมของนักเรียน⁽¹³⁾

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์โดยเรียงลำดับจากองค์ประกอบที่มีอิทธิพลมากที่สุด ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุด คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ทัศนคติต่อโรงเรียน ครู - อาจารย์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และอายุ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านครอบครัวถือเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษามากที่สุด หากในครอบครัวมีการปฏิบัติหน้าที่ที่ดี นักเรียนอาชีวศึกษาก็จะมีภูมิคุ้มกันทางอารมณ์ และมีความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้อย่างดี ลำดับถัดมาคือประสบการณ์จากโรงเรียน ครู อาจารย์ เนื่องจากในปัจจุบันครอบครัวมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูน้อยลง โรงเรียน ครู - อาจารย์ จึงมีอิทธิพลอย่างมาก โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสอน และอบรมนักเรียน ส่งเสริมให้เกิดความฉลาดทางอารมณ์ด้านต่างๆ โดยเฉพาะทักษะทางสังคม⁽¹⁴⁾ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รวมถึงอายุหรือวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์เป็นอันดับที่ 3 และ 4 เนื่องจากความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่พัฒนาได้⁽¹⁵⁾ ไม่ได้ถูกกำหนดตายตัวจากพันธุกรรม และไม่ได้มีการพัฒนามากในช่วงวัยเด็กตอนต้นเหมือนความฉลาดทางเชาว์ปัญญา(IQ)แต่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น⁽¹⁶⁾

สรุป

นักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความฉลาดทางอารมณ์ โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง การจงใจตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนความฉลาด

ทางอารมณ์ด้านการจัดอารมณ์ของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง โดยครอบครัว โรงเรียน ครู และระดับภูมิภาคมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอาชีวศึกษา

ข้อจำกัดของการศึกษา

เนื่องจากการวัดความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งถือเป็นการวัดสิ่งที่อยู่ภายในของตัวบุคคล ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การรายงานตัวเอง ซึ่งถือเป็นการถามความคิดเห็นของบุคคลว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับชุดของข้อความ ที่จะชี้ให้เห็นว่าเขาเป็นอย่อย่างนั้นหรือไม่ การรายงานตนเองนี้จะเชื่อมั่นได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในตนเองของผู้ตอบ ถ้าบุคคลใดมีอคติในทัศนที่ชัดเจนแน่นอน การตอบก็เป็นจริงตามที่บุคคลนั้นเป็นอยู่ แต่ถ้าบุคคลนั้นมีอคติในทัศนที่ไม่มั่นคง การตอบเช่นนี้อาจจะได้ข้อมูลที่เป็นเท็จ ซึ่งได้มีผู้วิจารณ์การวัดแบบรายงานตนเองไว้ว่า อาจจะเป็นการตอบที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือเป็นการตอบเพื่อเข้าข้างตนเอง จึงไม่ได้วัดความฉลาดทางอารมณ์ที่แท้จริง หรือแม้แต่เมื่อตอบตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่ได้แปลว่าเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่จำเป็นต้องใช้ความฉลาดทางอารมณ์เพื่อจัดการตนเอง บุคคลนั้นจะสามารถดึงเอาความฉลาดนั้นมาปฏิบัติได้จริง¹⁶ ดังนั้นจากผลทางศึกษาที่ได้จึงควรแปลผลอย่างระมัดระวัง โดยควรคำนึงถึงกลุ่มนักเรียนที่ drop/ขาดเรียน หรือนักเรียนที่ไม่ได้ตอบแบบสอบถาม

นอกจากนี้การศึกษาในครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาของรัฐบาลในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น จึงอาจไม่สามารถเป็นตัวแทนของนักเรียนในโรงเรียนภาคเอกชนและโรงเรียนในต่างจังหวัดได้ จึงอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมเปรียบเทียบสถาบันอาชีวศึกษาทั้งในกรุงเทพ และปริมณฑล และศึกษาครอบคลุมไปถึงสถาบันอาชีวศึกษาที่สังกัดภาคเอกชนในอนาคตต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความกรุณา

ของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ให้ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

อ้างอิง

1. Mayer JD, Caruso DR, Salovey P. The Handbook of Emotional Intelligence. California: Jossy-bass, 2000
2. Goleman D. Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Book, 1995
3. อุมพร ตรังคสมบัติ. จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว, 2544
4. ศรีัญญา อาภรณ์พิโมกข์. ความคิดเห็นของนักเรียนอาชีวศึกษาในจังหวัดสงขลา ต่อการก่อเหตุทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกาย [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต] กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตร, 2547
5. รัตนภรณ์ พงษ์มะมั่ง. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ สภาพแวดล้อม ในวิทยาลัย บรรยากาศในครอบครัว กับวิธีเผชิญปัญหาของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษา [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547
6. กวี วรกวิน. ลักษณะของวัยรุ่นกับอีคิว (สื่อการเรียนรู้เพื่อสังคม) [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549 [วันที่เข้าถึง 27 ธ.ค. 2551]. เข้าถึงได้จาก: <http://gotoknow.org/blog/kawee/26395>
7. วิไลวรรณ ศรีสงคราม, สุชัยัญญา รัตนสัญญา, ไรจน์วิพจน์พัฒน์พล, พิรพล เทพประสิทธิ์. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป, 2549: 192.

8. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือความฉลาดทางอารมณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2543
9. RingnessTA. Mental Health in the school. New York: Random House, 1968: 131.
10. ชันนภรณ์ ลักษณะพิเชษฐ์. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนพระโขนงวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร [สารนิพนธ์ กศ.ม. จิตวิทยาการแนะแนว]. กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545
11. อิศริยา ดาราทอง. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ กับการเกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต]. กรุงเทพฯ ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551
12. สายฝน จันทะพรม. อิทธิพลของครอบครัวและกลุ่มเพื่อนที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนปลาย ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีนักศึกษาชาย - หญิง ชั้นปีที่ 1มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) [วิทยานิพนธ์ สส.ม. สังคมสงเคราะห์]. กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547
13. จันทราภา พูลสนอง. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเขาวนปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 [ปริญญาานิพนธ์ (กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา)). กรุงเทพฯ ฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546
14. เทอดศักดิ์ เดชคง. ผลของการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ต่อการพัฒนาคุณภาพบุคลากรสาธารณสุข. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย 2547 ก.ย.;12 (3): 209 - 13
15. Goleman D. What makes a leader ? Harv Bus Rev 1998 Nov - Dec; 76 (6): 93 - 102
16. Wikipedia. Criticism on measurement issue [online]. 2008 (cited 2008 Jan). Available from:http://en.wikipedia.org/wiki/Emotional_intelligence#Criticism_on_measurement_issues